

Cuvântul Patriarhului Daniel la deschiderea Conferinței pastoral-misionare a clericilor din Arhiepiscopia Bucureștilor

Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a participat luni la deschiderea lucrărilor Conferinței pastoral-misionare a clericilor din Arhiepiscopia Bucureștilor desfășurate în Aula Magna „Teoctist Patriarhul” a Palatului Patriarhiei.

Preafericirea Sa a explicat că „textele imnurilor care se cântă în slujbele Bisericii Ortodoxe aprofundează și explică bogăția teologică a Cuvântului lui Dumnezeu”.

Redăm Cuvântul integral:

Cântarea bisericească este o rugăciune comunitară și o pregustare a Împărăției lui Dumnezeu

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a proclamat anul 2023 drept Anul comemorativ al imnografilor și cântăreților bisericești, continuând, în chip firesc, tema consacrată anului anterior, rugăciunea și isihasmul. Dacă anul trecut s-a pus un accent deosebit pe lucrarea duhovnicească de propovăduire a rugăciunii neîncetate a minții și a inimii, anul acesta, 2023, analizăm rugăciunea, însoțită sau susținută de cântarea bisericească, psalmodierea însăși fiind adevărată rugăciune comunitară și nicidecum o simplă formă de expresie artistică.

Imnografia și muzica bisericească nu sunt o inovație în Biserica creștină, avându-și obârșia în Psalmii Vechiului Testament, așa cum afirmă și Sfântul Andrei Criteanul, unul dintre marii imnografi ai Bisericii, zicând: „David, oarecând, a însemnat cântarea, scriind-o ca într-o icoană”[1]. În Noul Testament putem vedea că Sfinții Apostoli și ucenicii Domnului însoțeau „frângerea pâinii” (Luca 24, 35; Fapte 2, 42) cu rugăciuni cântate, nu doar rostite. Astfel, citim că, după Cina cea de Taină, Mântuitorul Hristos, însoțit de Sfinții Apostoli, „După ce au cântat laude, au ieșit la Muntele Măslinilor” (Matei 26, 30). Primii creștini, în actele lor de cult, nu aveau forme proprii de psalmodiere, ci le foloseau pe cele din cultul mozaic, însă compozițiile proprii creștinismului nu au întârziat să apară. În acest sens, Sfântul Apostol Pavel îi îndeamnă pe creștinii din Efes să „Vă umpleți de Duhul. Vorbiți între voi în psalmi și în laude și în cântări duhovnicești, lăudând și cântând Domnului în inimile voastre” (Efeseni 5, 18-19). Același sfat este adresat și creștinilor din Colose: „Cântați în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-l, în psalmi, în laude și în cântări duhovnicești” (Coloseni 3, 16). Dacă, în mod sigur, compoziția melodică după care cântau psalmii era preluată din cultul practicat la sinagogă, celelalte două genuri diferite pe care le amintește, laude sau imnuri (ὕμνοι) și cântări duhovnicești sau ode (ὠδαὶ πνευματικαί) par a fi noi compoziții, atât în privința textului, cât și a compoziției melodice, fapt mărturisit de către Tertulian în secolul al II-lea: „Fiecare este îndemnat să înalțe cântări lui Dumnezeu după puteri, din cărțile sfinte sau din propria sa minte”[2]. Toate acestea aveau ca principal scop creșterea spirituală a credincioșilor: „Când vă adunați împreună, fiecare din voi are psalm, are învățătură, are descoperire, are limbă, are tălmăcire: toate spre zidire să se facă” (1 Corinteni 14, 26).

Fericitul Augustin spune în Confesiunile sale că, începând cu secolul al IV-lea, se generalizase tradiția cântării bisericești, a psalmodierii, arătând și importanța acestui mod de rugăciune în cultul divin: „Și totuși, când îmi amintesc de lacrimile pe care le-am vărsat la auzul cântărilor din Biserica ta, în primele zile ale recâștigării credinței mele, și când îmi dau seama că și acum sunt mișcat nu atât de cântarea în sine, cât de lucrurile care se spun prin cântec – atunci când sunt intonate cu un glas limpede și cu cea mai potrivită modulare –, recunosc din nou marea utilitate a acestui obicei”[3]. Pentru importanța rugăciunii, a cuvântului din cântare, accentuând că textul din imnografie este cu mult mai valoros decât melodia în sine, Fericitul Augustin îl aduce ca martor pe Sfântul Atanasie cel Mare, scriind: „Se întâmplă în astfel de momente să nu doresc altceva decât să alung din urechile mele, și chiar din Biserică, orice melodie a acestor dulci cântări de care sunt însoțiti Psalmii lui David; mi se pare atunci mai sigur de urmat sfatul pe care, îmi amintesc, îl dădea adesea Atanasie, episcopul Alexandriei; acesta cerea

cititorului să recite Psalmii cu o modulare a vocii atât de ușoară, încât să fie mai apropiată de vorbirea obișnuită decât de cântare”[4], arătând și pericolul pentru viața duhovnicească autentică a modulației excesive a vocii: „Și astfel, oscilez între primejdia desfătării și constatarea efectelor binefăcătoare pe care le produce; fără să emit o afirmație de nezdruccinat, înclin mai degrabă să aprob întrebuintarea cântecului în Biserică, pentru ca încântarea urechilor să sprijine spiritul încă firav să se înalțe către simțământul evlaviei adevărate. Totuși, când mi se întâmplă să fiu mai mișcat de cântarea ca atare decât de cuvintele cântate, mărturisesc că acest fapt este un păcat greu și în astfel de împrejurări aș fi preferat să nu-l aud pe cântăreț”[5].

Fericitul Augustin, accentuând importanța învățaturii de credință transmisă prin intermediul cântării bisericești, îl amintește pe părintele său duhovnicesc, episcopul Bisericii din Mediolanum, Sfântul Ambrozie, care a alcătuit foarte multe imnuri și texte liturgice spre apărarea dreptei credințe în fața ereziei ariene, introducând în Biserica apuseană cântarea responsorială, după pilda celei din Răsărit: „Nu de multă vreme, Biserica din Milan introdusese acest obicei plin de mângâiere și de întremare sufletească de a cânta laolaltă, prin care inimile tuturor fraților se uneau cu multă înflăcărare în acordul glasurilor și al inimilor [...]. Atunci s-a luat hotărârea să se cânte în Biserică imnuri și psalmi, după obiceiul din ținuturile răsăritene, pentru ca poporul să nu-și piardă curajul din pricina mâhnirii și a dezgustului. Această inovație s-a păstrat de atunci până astăzi și este imitată de multe, dacă nu de toate Bisericile tale din alte părți ale lumii”[6]. Profunzimea și delicatețea duhovnicească a imnografiei ambroziene, nu de puține ori, l-au adus pe Augustin în starea de rugăciune profundă și de pocăință: „Câte lacrimi am vărsat ascultând, cuprins de o puternică emoție, psalmii și cântările înălțate către Tine, care răsunau cu gingășie în Biserica Ta. Acele sunete picurau în urechile mele, strecurând adevărul în inima mea, și o trăire plină de smerenie clocotea în mine. Lacrimile îmi curgeau, dar erau lacrimi de bucurie”[7].

De asemenea, părintele duhovnicesc al Sfântului Grigorie Palama, Mitropolitul Teolipt al Filadelfiei (1250–1322), care a fost el însuși imnograf, subliniază importanța psalmodierii: „Psalmodiază cu gura. Dar cu glas liniștit și cu supravegherea minții, nerăbdând să lași ceva necugetat din cele spuse”[8], iar Sfântul Grigorie Sinaitul prezintă psalmodia ca fiind o cale de susținere a rugăciunii isihaste: „Mintea aflată în rugăciune, obosind, își pierde vigoarea în ea. Însă, cântând puțin, stăruiește cea mai mare parte din vreme în rugăciune. Dar se întâmplă uneori ca mintea, obosind de strigarea înțelegătoare continuă și de ațintirea stăruitoare, să trebuiască să-și ia puțină odihnă. Atunci slobozește-o la largul cântării de la strâmtorarea liniștirii. Aceasta este cea mai bună rânduială și

învățătură a bărbaților preaînțelepți”[9]. Cântarea bisericească prefigurează slăvirea neîncetată a lui Dumnezeu în ceruri de către îngeri, dar și armonia, frumusețea și bucuria Raiului; melosul bizantin este, prin inspirația lui divină, o pregustare a Împărăției Cerești: „În Biserica slavei Tale stând, în cer a sta ni se pare”[10].

Cântările cuprinse în cărțile de cult ale Bisericii noastre sunt creații ale unor imnografi inspirați de Duhul Sfânt și ne ajută în înțelegerea textului scripturistic, ca parte a Sfintei Tradiții. Textele imnurilor care se cântă în slujbele Bisericii Ortodoxe aprofundează și explică bogăția teologică a Cuvântului lui Dumnezeu. Muzica bisericească este Evanghelia cântată. În acest sens, Părintele Dumitru Stăniloae spunea despre limbajul imnografic că: „Dumnezeu este atât de mare, că singură poezia poate încerca să-L exprime”[11]. Profunzimea teologică și spirituală a textelor liturgice este dată de adăparea lor permanentă din Sfintele Scripturi și din scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii care au meditat îndelung și profund la Cuvântul lui Dumnezeu. Teologia exprimată în imnografia bisericească este una dintre cele mai bogate în sensuri și, în același timp, lămuritoare pentru credincioșii Bisericii noastre, de aceea trebuie valorificată mai mult în predicile și catehezele din zilele noastre. Imnografi precum Sfântul Roman Melodul, Sfântul Ioan Damaschinul, Sfântul Andrei Criteanul, Sfântul Cosma de Maiuma, Teofan Mărturisorul și Iosif Imnograful, Casiana și alții sunt alcătuitori de cântări bisericești de o mare frumusețe, din punctul de vedere al formei, dar și de o mare profunzime teologică.

Imnurile liturgice au fost cântate pe teritoriul țării noastre încă de la începuturile creștinismului, iar arta sau meșteșugul cântării a fost predat de către mari dascăli și compozitori atât în școlile domnești, precum școala Sfântul Sava de la București, cât și în școli mănăstirești, așa cum a fost școala de la Mănăstirea Putna. În acest context, se cuvine să amintim vestitele pripeale, compuse de către unul dintre sfinții Voievodului Mircea cel Bătrân, care s-a călugărit la Mănăstirea Cozia și a primit numele de Filotei. Prin larga răspândire a pripealelor, Filotei a fost considerat drept „primul nostru scriitor de circulație internațională, tipărit și în Occident”[12]. Originalitatea pripealelor monahului Filotei de la Cozia reprezintă un prim moment al culturii scrise în Țara Românească, considerat de către P. P. Panaitescu drept „pufa literaturii române”[13].

Nu putem să trecem cu vederea nici psalții sau alcătuitoarii cântărilor liturgice ale Bisericii noastre, care nu au fost simpli compozitori sau interpreți, ci adevărați creatori de cultură și limbă națională, precum: Filothei Sin Agăi Jipei, Sfântul Macarie Ieromonahul, canonizat recent de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în 25 octombrie 2023, Anton Pann, Ștefanache Popescu, Ioan Popescu-

Pasărea și alții.

Anul comemorativ al imnografilor și cântăreților bisericești devine, astfel, un prilej de comemorare a celor ce s-au ostenit prin munca lor, inspirați de Dumnezeu, să compună cântări bisericești și să le interpreteze spre bucuria celor ce preamăresc pe Dumnezeu.

Binecuvântăm deschiderea lucrărilor Conferinței pastoral-misionare de toamnă a clericilor din Arhiepiscopia Bucureștilor, rugându-ne Preasfintei Treimi să reverse darurile Sale cele bogate asupra tuturor slujitorilor sfintelor altare.

† Daniel

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

[1] „Canonul Sfântului Andrei Criteanul”, Cântarea a 7-a, Joi, în Săptămâna a V-a a Postului Mare, în: Triodul, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2020, p. 427.

[2] Tertulian, Apologeticul XXXIX, 18, în: Apologeți de limbă latină, (Părinți și Scriitori Bisericești, 3), traducere de prof. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol, și prof. David Popescu, introducere și note de prof. Nicolae Chițescu, București, Editura IBMBOR, 1981, p. 93.

[3] Augustin, Confesiuni, X, XXXVIII, 50, ediție bilingvă, traducere din limba latină, introducere și note de Eugen Munteanu, București, Ed. Nemira, 2006, p. 235.

[4] Augustin, Confesiuni, X, XXXVIII, 50, p. 235.

[5] Augustin, Confesiuni, X, XXXVIII, 50, p. 235.

[6] Augustin, Confesiuni, IX, VII, 15, p. 190.

[7] Augustin, Confesiuni, IX, VI, 14, pp. 189-190.

[8] Teolipt al Filadelfiei, „Cuvânt despre ostenelile vieții călugărești”, în: Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși, vol. VII, trad., introd. și note de Pr. Dumitru Stăniloae, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2013, p. 77.

[9] Sfântul Grigorie Sinaitul, „Despre liniștire și rugăciune”, 7, în: Filocalia, vol. VII, p. 212.

[10] „Slujba Utreniei”, perioada Postului Mare, în: Ceaslov, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2014, p. 88.

[11] Pr. Dumitru Stăniloae, Marc-Antoine Costa de Beauregard, Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica, traducere de Maria-Cornelia Oros, Sibiu, Ed. Deisis, 1995, p. 143.

[12] + Dr. Antonie Plămădeală, Clerici ortodocși ctitori de limbă și cultură românească, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1977, p. 60.

[13] P. P. Panaitescu, Contribuții la istoria culturii românești, București, Editura Minerva, 1971, p. 13.

Foto credit: Basilica.ro / Mircea Florescu

basilica.ro